

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI LA TANZANIA
UPIMAJI WA KITAIFA WA KIDATO CHA PILI

021

KISWAHILI

Muda: 2:30

MAJIBU

Mwaka: 2021

Maelekezo

1. Karatasi hii in sehemu A, B, C, D na E zenye jumla ya maswali **kumi (10)** .
2. Jibu maswali **yote** .
3. Majibu **yote** yaandikwe kwenye nafasi ulizopewa.
4. Majibu yote yaandikwe kwa kaalamu yenye wino wa bluu au mweusi.
5. Vifaa **vyote** vya mawasiliano visivyoruhusiwa **havitakiwi** katika chumba cha mtihani.
6. Andika **Namba yako ya Mtihani** katika kila ukurasa sehemu ya juu upande wa kulia.

maktaba.tetea.org

1. Soma kifungu Cha maneno kifuatacho kisha jibu maswali yanayofuata.

UKIMWI ni kifupi cha Upungufu wa Kinga Mwilini. Upungufu huo wa kinga mwilini husababishwa na aina ya virusi vinavyoshambulia chembechembe hai nyeupe zilizomo ndani ya damu. Chembechembe hizo nyeupe za damu ndizo zinazojenga kinga ya mwili dhidi ya magonjwa. Uharibifu wa chembechembe hizo baadaye hufikia kiwango ambacho huufanya mwili upoteze kinga yake dhidi ya maradhi. Virusi hivyo vinavyoshambulia chembechembe nyeupe ndani ya damu vimepewa jina la virusi vya UKIMWI kwa kifupi (VVU). Katika mwili wa binadamu, virusi hivi huishi katika damu na majimaji ya mwilini.

Virusi vya UKIMWI sio UKIMWI, kuna tofauti kubwa kati ya mtu mwenye VVU na mgonjwa wa UKIMWI. Kama ilivyoelezwa, VVU ni virusi ambavyo hushambulia chembechembe hai nyeupe zinazojenga na kulinda kinga ya mwili, lakini UKIMWI ni ile hali ya mtu kukosa kinga ya mwili kiasi kwamba akipata ugonjwa wowote ule unamshambulia sana na haponi kwa haraka.

Baada ya kuambukizwa, mtu anaweza kuishi na VVU hata kwa miaka kumi bila kuonesha dalili yoyote ya ugonjwa wa UKIMWI. Hivyo, huwezi kujua kama mtu ana virusi vya UKIMWI kwa kumwalia kwa macho tu.

Maswali na Majibu:

a) Andika kichwa cha habari kisichozidi maneno matano kinachofaa kwa habari uliyosoma.

➤ **UKIMWI na Madhara Yake**

b) Andika kirefu cha UKIMWI.

➤ **Upungufu wa Kinga Mwilini**

c) Virusi vya UKIMWI vina madhara gani mwilini mwa binadamu?

➤ **Vinaharibu chembechembe hai nyeupe za damu zinazojenga kinga ya mwili, na kusababisha mwili kupoteza uwezo wa kupambana na maradhi.**

d)

(i) Kuna tofauti gani kati ya mtu mwenye virusi vya UKIMWI na mgonjwa wa UKIMWI?

➤ **Mtu mwenye virusi vya UKIMWI ana virusi mwilini lakini bado ana kinga inayofanya kazi.**
➤ **Mgonjwa wa UKIMWI amepoteza kinga ya mwili kiasi kwamba maradhi yanamshambulia kwa urahisi na haponi kwa haraka.**

➤

(ii) Fafanua kazi ya chembechembe nyeupe za damu katika mwili wa binadamu.

➤ **Chembechembe nyeupe za damu husaidia kujenga kinga ya mwili kwa kupambana na maambukizi na magonjwa mbalimbali.**

2. Fupisha habari uliyoisoma kwa maneno yasiyopungua hamsini (50) na yasiyozidi sitini (60).

Ukimwi ni hali inayosababishwa na VVU, ambavyo hushambulia chembechembe nyeupe za damu zinazojenga kinga ya mwili. VVU vinaweza kuwepo mwilini kwa muda mrefu bila dalili, lakini ukimwi hujitokeza pale mwili unapoteza kinga dhidi ya magonjwa. Tofauti kati ya mtu mwenye VVU na

mgonjwa wa ukimwi ni kuwa mwenye VVU anaweza kuwa na kinga iliyo imara, lakini mgonjwa wa ukimwi hana kinga dhidi ya magonjwa.

3. Eleza maana ya maneno yafuatayo:

a) Mzizi wa neno

- **Mzizi wa neno ni sehemu ya msingi ya neno inayobeba maana ya kimsingi na huwa haijakamilishwa kwa viambishi.**

b) Mofimu

- **Mofimu ni kipashio cha lugha chenye maana ambacho hakiwezi kugawanywa zaidi bila kupoteza maana yake.**

c) Kidahizo

- **Kidahizo ni neno linalotolewa maelezo katika kamusi kuhusu maana, matumizi, au matamshi.**

4.(a) Nyambua vitenzi vifuatavyo katika kauli ya kutendesha:

a) Imba - **Imbisha**

b) Lima - **Limisha**

c) Zoa - **Zolesha**

d) Piga - **Pigisha**

e) Soma - **Somesha**

(b) Onesha kivumishi katika tungo zifuatazo kisha bainisha aina ya kivumishi:

a) Mti mkavu umekatwa.

Kivumishi: **mkavu**

Aina: Kivumishi cha sifa

b) Watoto wanne wameondoka.

Kivumishi: **wanne**

Aina: Kivumishi cha idadi

c) Mtu yule ni mwizi.

Kivumishi: **yule**

Aina: Kivumishi kionyeshi

d) Banda la kuku limejengwa vizuri.

Kivumishi: **la kuku**

Aina: Kivumishi cha uhusiano

e) Wanafunzi wangu wamefaulu mtihani.

Kivumishi: **wangu**

Aina: Kivumishi kimilikishi

5. Tungo zenye maana zaidi ya moja:

a) Amempigia nini.

(i) Amempiga kwa kutumia nini.

(ii) Amempiga kwa sababu gani.

b) Nimenunua mbuzi.

(i) Nimenunua mnyama wa kufuga.

(ii) Nimenunua mbuzi kifaa Cha kukunia nazi

c) Eda ameshinda shuleni.

(i) Amefaulu katika mashindano shuleni.

(ii) Amebaki shuleni kwa muda mrefu.

d) Ukija njoo na nyanya.

(i) Ukija njoo na mzazi wa kike (bibi).

(ii) Ukija njoo na mboga ya nyanya.

e) Nyumbani kwako kuna tembo.

(i) Kuna wanyama aina ya tembo.

(ii) Kuna watu wenye tabia ya nguvu au ukubwa.

6. Onesha kosa katika sentensi zifuatazo kisha andika sentensi hizo kwa usahihi.

a) Kiranja Mkuu alimwasilisha Mkuu wa Shule katika mkutano huo.

(i) Kosa: **alimwasilisha**

(ii) Sahihi: Kiranja Mkuu alimwakilisha Mkuu wa Shule katika mkutano huo.

b) Sisi hatuna nyumba tumepangisha kwa mzee Juma.

(i) Kosa: **tumepangisha**

(ii) Sahihi: Sisi hatuna nyumba tumepanga kwa mzee Juma.

c) Diwani alihutubia kwa muda wa masaa sita.

(i) Kosa: **masaa sita**

(ii) Sahihi: Diwani alihutubia kwa muda wa saa sita.

d) Amenunua dazani mbili za sufuria.

(i) Kosa: **dazani mbili**

(ii) Sahihi: Amenunua dazeni mbili za sufuria.

e) Sisi wote tu abiria, kelele za nini?

(i) Kosa: tu abiria

(ii) Sahihi: Sisi wote ni abiria, kelele za nini?

f) Mwalimu alisahihisha daftari za wanafunzi wake.

(i) Kosa: **daftari za wanafunzi**

(ii) Sahihi: Mwalimu alisahihisha madaftari ya wanafunzi wake.

7. Fafanua vipera vya fasihi simulizi vifuatavyo:

a) Ngano.

- Ni hadithi za kubuni zinazohusu maisha ya binadamu na mazingira yake, zenye mafunzo ya kimaadili, kijamii, au kitamaduni.

b) Vigano

- Ni hadithi zinazofanana na ngano lakini zinazojikita zaidi katika mafunzo na nasaha kwa njia ya mifano.

c) Soga

- Ni hadithi fupi za kuburudisha au kuchekesha zinazolenga kupitisha ujumbe wa kijamii kwa njia ya utani.

d) Tarihi

- Ni hadithi au masimulizi ya kihistoria yanayolenga kueleza matukio ya kale au asili ya jamii fulani.

e) Visasili

- Ni masimulizi ya kubuni yanayoeleza asili ya vitu, matukio ya asili, au jamii fulani kwa kutumia viumbe wa ajabu na miujiza.

8. Toa maana ya semi zifuatazo:

a) Kujitia kitanzi

Maana:

(i) Kujihatarisha kwa kufanya jambo lisilofaa.

(ii) Kujitakia matatizo au kujiua.

b) Kuwa kinyonga

Maana:

(i) Kubadilika tabia kulingana na mazingira.

(ii) Kukosa msimamo wa wazi.

c) Kumpaka mtu matope

Maana:

(i) Kumchafua jina au sifa yake.

(ii) Kumharibia heshima kwa kusema mambo ya uongo.

d) Mla mbuzi hulipa ng'ombe

Maana:

(i) Mtu anayepewa faida kidogo huonyesha shukrani kubwa.

(ii) Jitihada ndogo huzaa matokeo makubwa.

e) Ulimi wa pilipili

Maana:

(i) Lugha chungu au maneno yanayoumiza hisia za watu.

(ii) Kuwa na tabia ya kusemasema kwa uchungu.

9. Tegua vitendawili vifuatavyo:

a) Nasuka mkeka lakini nalala chini.

Jibu: **Boga.**

b) Kila aendapo huacha alama.

Jibu: **Kalamu.**

c) Nikimpiga mwanangu watu hucheza.

Jibu: **Ngoma.**

d) Anatembea na nyumba yake.

Jibu: **Konokono.**

e) Nyumba yangu ina nguzo moja.

Jibu: **uyoga**

11. Tarehe 22 Desemba, nikumbukumbu ya siku ya kuzaliwa kwa mtoto Faraja. Wazazi wake, Bwana na Bibi Furahisha, watamfanyia sherehe ili kuadhimisha siku hiyo.

Kadi ya mwaliko kwa sherehe hiyo:

KARIBU KWENYE SHEREHE YA KUZALIWA

Siku: Jumapili, 22 Desemba

Muda: Saa 8:00 Mchana

Mahali: Nyumbani kwa Bwana na Bibi Furahisha, Mtaa wa Furaha

Faraja anakualika kushiriki naye siku yake maalum. Tafadhali jiunge nasi kwa burudani, vyakula, na furaha tele!

Mwenyeji: Familia ya Furahisha

Tafadhali hakikisha kuhudhuria kwa kupiga simu namba: 123-456-789